

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Навчально-науковий інститут № 3

Кафедра психології, соціології та педагогіки

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни
«ДОПОМОГА ПРИ ПСИХОЛОГІЧНІЙ ТРАВМІ ТА ПТСР»
вибіркова компонента
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти
053 «Психологія»
(практична психологія)

Вінниця 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від № 14.08.2024 року № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою ННІ № 3
Протокол від 09.08.2024 року № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 року № 7

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології
(протокол від 08.07.2024 року № 13)

Розробник:

Доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС,
кандидат психологічних наук, доцент – Доценко В.В.

Рецензенти:

Старший викладач кафедри психології та педагогіки гуманітарного
факультету Національної академії Національної гвардії України, доктор
філософії з психології – Пашенко А.О.

Професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС,
доктор психологічних наук, професор – Мілорадова Н.Е.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4,0 Загальна кількість годин – 120 Кількість тем – 7	05 «Соціальні та поведінкові науки» 053 «Психологія» Магістр психології	Навчальний курс № 2 Семестр № 3 Вид контролю: залік
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання (не передбачено)
Лекції – 20 год; Практичні заняття – 20 год; Самостійна робота – 80 год; Індивідуальні завдання: Підготовка практичних рекомендацій для працівників поліції, курсантів, викладачів ЗВО зі специфічними умовами навчання щодо збереження психічного здоров'я в умовах війни – 1, семестр № 3		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою є формування у здобувачів вищої освіти знань про психологічну травму її види і особливості; ключові аспекти психопатології, обумовленої травматичним досвідом; феноменологію, механізми формування та розвиток посттравматичного стресового розладу; розвивати вміння здійснювати психологічну діагностику та допомагати чи підтримувати осіб, які зазнали впливу травми або/і мають посттравматичний стресовий розлад; виховувати гуманізм і толерантність.

Завдання вивчення дисципліни «Допомога при психологічній травмі та ПТСР» є:

- набути знання про основні теоретико-методологічні та прикладні аспекти дослідження проблематики психічної травми і травматичних переживань;
- сформувати у здобувачів знання про основні моделі посттравматичного стресового розладу, критерії діагностики, особливості прояву ПТСР у дорослих та дітей;
- навчити здобувачів застосовувати методи мінімізації впливу травмуючої події на особистість та групу;
- сформувати у здобувачів вміння організації й надання фахової психологічної допомоги в ситуаціях гострого стресу та ПТСР.
- сформувати вміння і навички надання ефективної психологічної допомоги і підтримки людям, які пережили травматичні події.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення кризової психології передбачає

використання знань із навчальних дисциплін «Кризова психологія», «Сучасні психологічні практики», «Психологічне консультування в мультікультуральному суспільстві», «Психологія насильства».

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- основні теоретичні поняття та положення дисципліни;
- специфіку впливу на особистість психотравмуючих подій;
- психосоматичні та психосоціальні наслідки перебування людини у психотравмуючих ситуаціях;
- принципи надання психологічної допомоги людям, які пережили травматичні події;
- види психологічної допомоги в кризових станах особистості: кризове консультування, психотерапія, психологічна інтервенція, психологічна корекція, психопрофілактика, психологічна реабілітація, формування навичок для психологічного відновлення;
- феноменологію ПТСР, сучасні теорії та моделі ПТСР, інформацію про особливості психодіагностики та основні форми і методи психологічної роботи з особами із ПТСР;
- психотрансформацію особистості та її життєвих стосунків у посттравматичний період;
- ресурси, індикатори і критерії психологічного здоров'я особистості та етапи, технології і техніки його відновлення.

вміти:

- організовувати і надавати психологічну допомогу людям (індивідуальну та групову), які мають досвід психологічної травми;
- організовувати і надавати психосоціальну підтримку членам родин працівників МВС у разі їх загибелі, зникнення безвісти, отримання поранень, перебування або визволення з полону.
- користуватися психодіагностичним інструментарієм для визначення психічного стану особистості та її психічних реакцій на певні кризові ситуації;
- здійснювати корекцію певних відхилень в розвитку особистості, що виникають у гострих кризових ситуаціях або після психотравматичної події.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.	
Загальні компетентності	ЗК1	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

(ЗК)	ЗК4	Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
	ЗК6	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
	ЗК7	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо
	СК1	Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
	СК3	Здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
	СК4	Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.
	СК8	Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
	СК9	Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
	СК10	Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
	СК12	Здатність розуміти закономірності функціонування психіки у нормі та патології у контексті визначення та розв'язання професійних психолого-правових завдань

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Теоретичні моделі психотравми та її наслідків: основні поняття та концепції.

Психологія травми. Психологічна травма, або травма психічна, психотравма. Аналіз психологічного і медичного підходів до висвітлення змісту і сутності поняття психотравма. Види, типи, форми, ефекти впливу психотравм на людський організм.

Афективні й поведінкові реакції та зміни, що асоціюються з травматичним досвідом. Фізичні й когнітивні зміни внаслідок травматичного досвіду. Нейробіологічні аспекти травматичного досвіду. Стійкі реакції на травму. Травматичний досвід та проживання кризи.

Тема № 2. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)

Зміни в поведінці після травматичної події. Реакція на важкий стрес і порушення адаптації. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) як відстрокована реакція на пережиту травму. Теоретичні моделі посттравматичного стресового розладу: інформаційна, психофізіологічна, мультифакторна, екзистенційна. Етіологія та симптоматичні показники ПТСР. Аналіз методів діагностики ПТСР. Проблеми психодіагностики ПТСР. Методи і методики діагностики ПТСР.

Тема № 3. Доказові методи терапії при роботі з клієнтами, які пережили травматичний досвід

Дослідження результативності травма-фокусованої КПТ при роботі з клієнтами з травматичним досвідом. Десенсибілізація та репроцесуалізація рухом очей: психотерапевтичні основи та доказова база. Інші психологічні та психотерапевтичні напрямки роботи з травматичним досвідом: клієнт-орієнтована терапія К. Роджерса; психодинамічні підходи; група методів чи програм, базованих на сугестивних станах, гіпнотерапія.

Тема № 4. Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим від подій війн, які мають прояви ПТСР

Проблеми психодіагностики ПТСР. Методи і методики діагностики ПТСР. Структуроване клінічне діагностичне інтерв'ю (SCID — Structured Clinical Interview for DSM). Міссісіпська шкала для оцінки вираженості посттравматичних стресових реакцій (Mississippi scale). Опитувальник для оцінки вираженості психопатологічної симптоматики SCL-90-R. Шкала оцінки важкості впливу травматичної події Горовітца (IOES-R). Шкала клінічної діагностики ПТСР (Clinical-administered PTSD Scale — CAPS). Шкала депресії Бека (BDI: Beck Depression Inventory).

Базові принципи психологічної роботи із особами із ПТСР. Стратегії психологічної роботи при ПТСР. Загальні цілі психотерапевтичної роботи при ПТСР. Основні стадії психотерапевтичної роботи при ПТСР. Індивідуальна і групова психологічна робота з особами із ПТСР.

Технології психотерапевтичної допомоги, побудованої з урахуванням феномену структурної регресії, в роботі з дорослими особами, що мають прояви ПТСР.

Тема № 5. Психотехнології мобілізації та зміцнення ресурсів, що сприяють психологічній стійкості ветеранів у подоланні проявів ПТСР

Психотехнології, зорієнтованої на мобілізацію та зміцнення ресурсів, що сприяють психологічній стійкості ветеранів у подоланні проявів ПТСР; технології переосмислення та переживання травматичного досвіду в роботі з ветеранами збройних сил; технології, орієнтованої на розвиток стресостійкості у дружин ветеранів бойових дій, що мають прояви вторинного травматичного стресового розладу; технології розвитку життєстійкості дітей військовослужбовців, що мають прояви ПТСР.

Тема № 6. Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС у разі їх загибелі, зникнення безвісти, отримання поранень, перебування або визволення з полону.

Сутність та сучасний стан психосоціальної підтримки. Загальна характеристика психосоціальної підтримки членів родин працівників МВС України. Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС у разі їх загибелі. Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС у разі їх зникнення безсвіти. Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС у разі їх отримання поранень. Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС у разі їх перебування або визволення з полону

Тема № 7. Профілактика і подолання проявів ПТСР (ВТСР у фахівців допоміжних професій, які працюють з постраждалими

Професійне вигорання як психофізіологічна проблема. Фактори та стадії професійного вигорання. Вторинний травматичний стрес. Ознаки та симптоми вторинної травми. Профілактика та подолання професійного вигорання. Психологічні ресурси особистості. Психотехнології розвитку резильєнтності у фахівців допоміжних професій.

4. Структура навчальної дисципліни
4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни темами
(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарськ і заняття	Практичні заняття	Лабораторн і заняття	Самостійна робота	
Семестр № 3							
Тема 1. Теоретичні моделі психотравми та її наслідків: основні поняття та концепції	14	2	-	2	-	10	залік
Тема № 2. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)	14	2	-	2	-	10	
Тема № 3. Доказові методи терапії при роботі з клієнтами, які пережили травматичний досвід	14	2	-	2	-	10	
Тема № 4. Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим від подій війн, які мають прояви ПТСР	22	4	-	4	-	14	
Тема № 5 Психотехнології мобілізації та зміцнення ресурсів, що сприяють психологічній стійкості ветеранів у подоланні проявів ПТСР	20	4	-	4	-	12	
Тема № 6 Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС у разі їх загибелі, зникнення безвісти, отримання поранень, перебування або визволення з полону	22	4	-	4	-	14	
Тема № 7 Профілактика і подолання проявів ПТСР (ВТСР у фахівців допоміжних професій, які працюють з постраждалими	14	2	-	2	-	10	
Всього:	120	20	-	20	-	80	залік

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література:
Тема № 1. Теоретичні моделі психотравми та її наслідків: основні поняття та концепції		
<p><u>Дайте відповіді на питання:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поясніть відмінності в термінології наступних понять: «психологічна травма», «психічна травма», «психотравма», «бойова травма», «Моральна травма». 2. Порівняйте між собою психологічний і медичний підходи до висвітлення змісту і сутності поняття психотравма. 3. Відмінності стресу в ситуації війни від стресу в мирний час. 4. Законспекуйте «Нейробіологічні аспекти травматичного досвіду» з підручника Бессел ван дер Колк «Тіло веде лік. Яку роль психологічна травма грає в житті людини та які техніки допомагають її подолати» (додаткова література 1). 5. Фактори розвитку психотравми. 		<p>Основна: 1, 2</p> <p>Допоміжна: 1, 2, 8, 9, 11, 14</p> <p>Інтернет: 2, 3, 4, 5, 8, 10</p>
Тема № 2 Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)		
<p><u>Дайте відповіді на питання:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Військові неврози в історичному аспекті 2. Розлади адаптації як наслідок психологічної травми. 3. створіть та заповніть таблицю «Основні вияви та симптоми ПТСР у психічних сферах (соматичні, емоційні, когнітивні, поведінкові)». 4. Порівняйте між собою травматичні і звичайні спогади. 5. Комплексний ПТСР: як розвивається, основні прояви. 6. Особливості діагностики ПТСР у дітей. 		<p>Основна: 1, 2, 3, 4</p> <p>Допоміжна: 3, 8, 9, 10, 12, 14</p> <p>Інтернет: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10</p>
Тема № 3. Доказові методи терапії при роботі з клієнтами, які пережили травматичний досвід		
<p><u>Дайте відповіді на питання:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Навчання людей навичок, що допомагають упоратися зі стресом у повсякденному житті. 2. Огляд досліджень ефективності травмо-фокусованої когнітивно-поведінкової терапії (ТФ КПТ). 3. Біосугестивна терапія в роботі з психотравмою. 4. Що таке доказова психотерапія? 5. Основні передумови успішної роботи з клієнтами, які страждають на ПТСР, 6. Напишіть практичні рекомендації для працівників поліції, курсантів, викладачів ЗВО зі специфічними умовами навчання «Як зберегти психічне здоров'я в умовах війни». 		<p>Основна: 1, 2</p> <p>Допоміжна: 1, 2, 6, 8, 11, 12, 14, 15</p> <p>Інтернет: 1, 2, 3, 4, 5, 8, 10</p>

Тема № 4. Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим від подій війн, які мають прояви ПТСР		
Дайте відповіді на питання: 1. Техніки сімейної психотерапії при ПТСР. 2. П'ятикрокова модель психотерапії Н. Пезешкіана в роботі з ПТСР. 3. Базові принципи психологічної допомоги при ПТСР. 4. Технології психотерапевтичної допомоги, побудованої з урахуванням феномену структурної регресії, в роботі з дорослими особами, що мають прояви ПТСР.	Основна: 1, 2, 3, 4 Допоміжна: 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 Інтернет: 1, 2, 8, 10	
Тема № 5. Психотехнології мобілізації та зміцнення ресурсів, що сприяють психологічній стійкості ветеранів у подоланні проявів ПТСР		
Дайте відповіді на питання: 1. Технік посттравматичного зростання – позитивна переоцінка ситуації. 2. Новітні розробки В. Франкла, Е. Фромма, І. Ялома та інших авторів, які пишуть про можливості позитивних змін, стимульованих життєвими випробуваннями. 3. Прийняті у країнах НАТО реабілітаційні сім принципів в роботі з військовими BICEPS (Brevity, Immediacy, Centrality, Contact, Expectancy, Proximity, Simplicity).	Основна: 1, 2 Допоміжна: 1, 2, 7 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15 Інтернет: 1, 2, 6, 8, 9, 10	
Тема № 6. Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС у разі їх загибелі, зникнення безвісти, отримання поранень, перебування або визволення з полону		
Дайте відповіді на питання: 1. Невизначена втрата: поняття, особливості, психологічна допомога. 2. Як розповісти дитині про смерть близької людини? 3. Які особливості надання психологічної допомоги на стадії гострого горя? 4. Треступінчата модель психологічної допомоги при роботі з гострою реакцією втрати	Основна: 1, 2, 3, 4 Допоміжна: 4, 5, 7, 9, 12, 13, 14, 15 Інтернет: 1, 2, 3, 6, 7, 9	
Тема №7 Профілактика і подолання проявів ПТСР (ВТСР) у фахівців допоміжних професій, які працюють з постраждалими		
Дайте відповіді на питання: 1. Різні типи ставлення до здоров'я та можливості впливу на те чи те ставлення. 2. Індивідуальні і групові способи збільшення адаптаційних ресурсів особистості. 3. Емоційна культура як резерв самопомоги. 4. Особистісна життєстійкість і можливості її розвитку. 5. Навички для психологічного відновлення і самопомоги	Основна: 1, 2, 3, 4 Допоміжна: 7, 8, 9, 12, 14, 15 Інтернет: 2,3,4,5,8,9, 10	

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Психологічна травма: типи, діагностика, рівні проявів, потенційні наслідки.
2. Посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців.
3. Психологічна робота зі страхами у дітей.
4. Психологія бойової психічної травми.
5. Психічна травма та шляхи її подолання.
6. Традиції вивчення психічної травми в психоаналізі.
7. Уявлення про психічну травму в когнітивної психології.
8. Традиції вивчення психічної травми в когнітивної психології.
9. Психологічні наслідки психічної травматизації.
10. Уявлення про психічну травму в гуманістичної психології та екзистенціальній психології.
11. Сучасні концепції психічної дисоціації.
12. Психологічна допомога людям, які мають травматичний досвід.
13. Основні напрямки роботи з актуальною психічною травмою.
14. Психотерапія при ПТСР: загальна характеристика напрямків і методів.
15. Психологічна допомога дітям з досвідом психічної травматизації.
16. Загальні проблеми психологічного консультування та психотерапії осіб з досвідом травматичних переживань.
17. Психотерапія дітей та підлітків з досвідом травматизації.
18. Психологічна допомога сім'ям учасникам бойових дій.
19. Вплив стресу/травми на виконання професійних обов'язків працівниками поліції
20. Психологічна підготовка поліцейських до виконання службових завдань в екстремальних умовах

5.1.2. Теми курсових робіт

(не передбачено)

5.1.3. Теми наукових робіт

1. Доказові методи психотерапії посттравматичних стресових розладів.
2. Уявлення про психічну травму в когнітивної психології.
3. Наслідки психічної травматизації для цивільного населення.
4. Психологічні ресурси життєстійкості особистості.
5. Стратегії підтримки сімей учасників бойових дій
6. Психологічна допомога родинам ветеранів.
7. Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС України.
8. Формування стресостійкості у працівників поліції.
9. Особливості переживання невизначеної втрати
10. Ресурси, що сприяють психологічній стійкості ветеранів у подоланні проявів ПТСР.

6. Методи навчання

- конспектування лекцій та самостійне опрацювання лекційного матеріалу за власним конспектом лекцій;
- підготовка до практичних занять;
- підготовка тематичних повідомлень, рефератів;
- участь у групових дискусіях;
- мозковий штурм;
- практична робота з кейсами.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення:

- наукової літератури за темою;
- аналіз різних видів надання кризової психологічної допомоги.

Індивідуальна робота передбачає підготовку доповідей; виконання наукових робіт у вигляді рефератів.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

Контрольні питання, що виносяться на підсумковий контроль (залік)

1. Порівняльна характеристика понять: «криза», «стрес», «психологічна травма», «бойова травма», «моральна травма», «ПТСР».
2. Психологічний і медичний підходи до висвітлення змісту і сутності поняття психотравма.
3. Види, типи, форми, ефекти впливу психотравм на людський організм.
4. Афективні й поведінкові реакції та зміни, що асоціюються з травматичним досвідом.
5. Фізичні й когнітивні зміни внаслідок травматичного досвіду.
6. Нейробіологічні аспекти травматичного досвіду.
7. Стійкі реакції на травму.
8. Зміни в поведінці після травматичної події.
9. Способи організації комплексної психологічної підтримки особистості яка має досвід переживання травматичних подій.
10. Теоретичні моделі посттравматичного стресового розладу.
11. Симптоми ПТСР.
12. Аналіз методів діагностики ПТСР.
13. Індивідуальна вразливість і психологічні наслідки травми.
14. Реакція на важкий стрес і порушення адаптації.
15. Робота з ПТСР в раціональній психотерапії.
16. Робота з ПТСР у когнітивно-поведінковій психотерапії.
17. Робота з ПТСР в рамках позитивної психотерапії.
18. Робота з ПТСР в рамках гештальт-підходу.
19. Робота з ПТСР в клієнт-центрованій психотерапії.
20. Робота з ПТСР в екзистенційному підході.
21. Робота з ПТСР в межах сімейної психотерапії.
22. Основні психотерапевтичні техніки у роботі з ПТСР.
23. Проблеми психодіагностики ПТСР. Методи діагностики ПТСР.
24. Базові принципи психологічної роботи з особами із ПТСР.

25. Стратегії психологічної роботи з особами з ПТСР.
26. Основні стадії психотерапевтичної роботи з ПТСР.
27. Індивідуальна і групова психологічна робота з особами із ПТСР.
28. Мобілізація та зміцнення ресурсів, що сприяють психологічній стійкості ветеранів у подоланні проявів ПТСР.
29. Розвиток стресостійкості у дружин ветеранів бойових дій, що мають прояви вторинного травматичного стресового розладу.
30. Розвиток життєстійкості дітей військовослужбовців, що мають прояви ПТСР.
31. Загальна характеристика психосоціальної підтримки членів родин працівників МВС України.
32. Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС у разі їх загибелі.
33. Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС у разі їх зникнення безвісти.
34. Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС у разі їх отримання поранень.
35. Психосоціальна підтримка членів родин працівників МВС у разі їх перебування або визволення з полону
36. Фактори та стадії професійного вигорання.
37. Вторинний травматичний стрес.
38. Профілактика та подолання професійного вигорання.
39. Психологічні ресурси особистості.
40. Психотехнології розвитку резильєнтності у фахівців допоміжних професій.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути екзамени (комплексні екзамени); тести; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національної

системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські; самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, підготовка рефератів, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} = \left(\frac{\text{Результат навчальних занять за семестр} + \text{Результат самостійної роботи за семестр}}{2} \right) * 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. ***Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.*** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на

підсумковому контролю (екзамені, заліку).

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} + \text{Кількість балів за підсумковим контролем}$$

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівника.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \frac{\text{Підсумкові бали за поточний семестр} + \text{Підсумкові бали за попередній семестр}}{2}$$

Критерії оцінювання результатів навчання		
Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Робота на лекційному занятті	1	Всі лекції з даного курсу мають проблемно-дискусійний характер, отже максимальну оцінку за роботу на лекції отримують здобувачі, які постійно включені у дискусію.
	0,5	Мінімальну оцінку отримують здобувачі, які не беруть участі у дискусії, втім демонструють уважність і не відволікаються від ходу лекції на сторонні справи.
	0	Здобувач не отримує оцінку, якщо не проявляє активності на занятті або виконав завдання з порушенням вимог академічної доброчесності.
Робота на семінарському, практичному заняттях	3	Робота на семінарському, практичному заняттях оцінюється, виходячи з того, чи проводив здобувач <u>самостійну роботу</u> для підготовки до цього заняття (опрацювання наукових та інших інформаційних джерел для підготовки повідомлень, групових проєктів тощо), з урахуванням якості виконаної роботи. Максимальну кількість балів здобувач отримує, якщо вільно оперує інформацією з декількох наукових та/або інформаційних джерел за відповідною темою навчального курсу та якісно презентує свої наукові/інформаційні здобутки у вигляді повідомлення, бере активну участь у дискусіях на занятті, розгорнуто і обґрунтовано відповідає на поточні запитання викладача, бере активну участь у виконанні ситуативних завдань та розв'язанні кейсів.
	2	Здобувач отримує середню кількість балів, якщо оперує

		інформацією з декількох інформаційних джерел за відповідною темою, під час заняття проявляє високу активність, бере участь у дискусіях, розгорнуто і обґрунтовано відповідає на запитання, бере участь у виконанні ситуативних завдань, розв'язанні проблемних ситуацій.
	1	Здобувач отримує мінімальну кількість балів, якщо не проявляє високої активності під час заняття, втім демонструє уважність і не відволікався від ходу заняття на сторонні справи.
	0	Здобувач не отримує бали, якщо не проявляє активності на занятті, не бере участь у передбачуваних змістом цього заняття видах робіт або виконав завдання з порушенням вимог академічної доброчесності.
Індивідуальне завдання: Підготовка проєкту щодо психологічного супроводу осіб в кризових ситуаціях	5	<i>Індивідуальне завдання передбачає виконання здобувачем письмової роботи за обраною темою, яка має науковий характер і ґрунтується на аналізі інформації не менш ніж з трьох наукових джерел.</i> Максимальну кількість балів отримують здобувачі, які демонструють належний рівень знань і розуміння теми, знайомство із основними тенденціями, виявляють аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення. Роботу оформлено відповідно до вимог.
	3-4	Індивідуальне завдання виконано частково та потребувало доопрацювання. Окремим частинам викладу бракує аналітичного характеру.
	1-2	Виконано частково, доопрацювання не було здійснене, терміни порушені. Роботі суттєво бракує систематичного аналізу й логічного та послідовного викладу. Робота містить фактографічні неточності та/або необґрунтовані судження.
	0	Завдання не виконано або виконано з порушенням вимог академічної доброчесності
Екзаменаційне тестування	1-50	Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.

Вимоги до здобувачів стосовно засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної або індивідуальної роботи:

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати проєкт щодо психологічного супроводу осіб в кризових ситуаціях.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97 – 100	Відмінно («зараховано»)	A	„Відмінно” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
94 – 96			
90 – 93			
85 – 89	Добре («зараховано»)	B	„Дуже добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома - трьома незначними помилками.
80 – 84			
75 – 79		C	„Добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками.
70 – 74	Задовільно («зараховано»)	D	„Задовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний не повністю , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань, містять помилки , робота з трьома значними помилками.
65 – 69			
60 – 64		E	„Достатньо” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
40 – 59	Незадовільно («не зараховано»)	F X	„Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
21 – 40			
1–20		F	„Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в інтернеті

Основна:

1. Горбунова В.В., Карачевський А.Б., Климчук В.О., Нетлюх Г.С., Романчук О.І. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО:

посібник для ведучих груп : навчальний посібник. – Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. – 96 с.

2. Застосування психотерапевтичних технологій у наданні допомоги постраждалим з проявами посттравматичного стресового розладу: практичний посібник / Я. М. Омельченко, З.Г. Кісарчук, Т.С. Гурлева, Г. П. Лазос [та ін.]; за ред. Я.М. Омельченко. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 256 с.

3. Перша психологічна допомога в гострих стресових ситуаціях: навч.-практич. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.А. Моргунова ; [О.І. Федоренко та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т. внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 84 с.

Допоміжна

1. Бессел ван дер Колк Тіло веде лік. Яку роль психологічна травма грає в житті людини та які техніки допомагають її подолати. Харків : Vivat, 2022. 624 с.

2. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 416 с.

3. Джеремі Лелек ПТСР: як повернути надію/Джеремі Лелек; пер. з англ. – К.: Єфетов О.В., 2023. – 64 с.

4. Доценко В.В. Стратегії підтримки сімей учасників бойових дій та ліквідації наслідків війни // Problems of Emergency Situations: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків (19 травня 2023 року) : Національний університет цивільного захисту України, 2023. С. 229-231.

5. Доценко В.В. Психічні стани психологів, які працюють з постраждалими в умовах війни // Проблеми психології діяльності в особливих умовах: Матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 18 квітня 2023 р. – Черкаси: видавець Третяков О. М., 2023. С. 179-181.

6. EMDR. Подолання наслідків психотравми. Практичний посібник / за ред. Арне Гофмана. Львів : ТзОВ Видавництво «Свічадо», 2017. 259 с.

7. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 125 с.

8. Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватись? Як допомогти подолати? Довідник для широкого кола фахівців / К. Возніцина, Л. Литвиненко. — Київ, 2020. 192 с.

9. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: Методичний посібник / За загальною редакцією З. Г.Кісарчук. Київ : Логос, 2015. 207 с.

10. Практикум з підвищення стресостійкості та розширення адаптаційних можливостей організму / Під редакцією професора, доктора медичних наук О.С. Чабана.- К.: ТОВ «Доктор-Медіа-Груп, 2017р.- 150 с.

11. Протокол з діагностики та терапії ПТСР Національного інституту клінічної майстерності Великобританії (NICE). Онлайн-видання

Issued: March 2005 NICE clinical guideline [guidance.nice.org.uk/cg26](https://www.nice.org.uk/cg26)

12. Охорона психічного здоров'я в умовах війни / пер. з англ. Т. Семігіна, І. Павленко, Є. Овсяннікова [та ін.]. Київ : Наш формат, 2017. 1068 с.

13. Супровід родичів осіб, зниклих безвісти (практичний посібник). Міжнародний Комітет Червоного Хреста. Делегація МКЧХ (головний офіс) Україна, м. Київ, 2019, 175 с.

14. Титаренко Т.М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самодопомоги в умовах тривалої травматизації: монографія. НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.

15. Цільмак О.М., Шмаленко Ю.І., Мілорадова Н.Е., Гарькавець С.О. та ін. Психологія емоцій та почуттів: підручник. / [О.М. Цільмак, Ю.І. Шмаленко, Н.Е. Мілорадова, С.О. Гарькавець та ін.] за загальною ред. О.М. Цільмак, Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. – 420 с. з іл. – (Серія «Психотехнології»).

Нормативно-правові акти:

1. Наказ МОЗ України від 19 липня 2024 року Київ № 1265 «Про затвердження Уніфікованого клінічного протоколу первинної та спеціалізованої медичної допомоги «Гостра реакція на стрес. Посттравматичний стресовий розлад. Порушення адаптації».

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. З війни до миру: практичні поради з психологічної адаптації ветеранів. URL: <https://nashkiev.ua/life/z-viyni-do-mirou-praktichni-poradi-z-adaptatsii-veteraniv>

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/>.

3. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. / Загальна редакція: Н. Пророк. Київ : ОБСЄ, 2018. 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf>

4. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. / Загальна редакція: Л. Царенко. Київ. : ОБСЄ, 2018. 240 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/c/430829.pdf>

5. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. / Загальна редакція: Л. Гридковець. Київ : ОБСЄ, 2018. 236 с. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/430841>

6. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України <https://mvs.gov.ua/>

7. Офіційний сайт Національної поліції України <https://www.npu.gov.ua/>

8. Протокол з діагностики та терапії ПТСР Національного інституту клінічної майстерності Великобританії (NICE). Онлайн-видання Issued: March NICE clinical guideline [guidance.nice.org.uk/cg26](https://www.nice.org.uk/cg26)

9. Романчук О. І. Психотравма та спричинені нею розлади: прояви, наслідки й сучасні підходи до терапії. URL: <https://i-cbt.org.ua/wp->

[content/uploads/2017/11/Romanchuk_PTSD.pdf](#)

10. Романчук О. Психологічна стійкість в умовах війни: індивідуальний та національний вимір URL: https://i-cbt.org.ua/resilience_ukraine/

11. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник / [Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук та ін.] ; за наук. ред. Т. М. Титаренко / НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. – 220 с. URL: <https://www.academia.edu/40028931/>